

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Christophori Cellarii Compendium Antiquitatum
Romanorum**

Cellarius, Christoph

Halae Magdeburgicae, 1774

VD18 10161015

Sect. I. De Romanorum Ordinibus.

urn:nbn:de:gbv:45:1-17085

moribus honestis studere, ne vitæ genere aliquem offenderent. Vnde Cicero argumentum sumit pro Milone, eum non destinato animo interfecisse Clodium, quia candidatus fuerit, quorum esset, modestia & honestate se omnibus adprobare.

§. IV.

Hæc, quæ diximus, inepta etiam consuetudine tolerabantur. Si vero potentiores, aut integræ tribus ac centuriæ pecunia corrumpere, *crimen ambitus* vocabatur, quo conuictus exilio multari solebat. Exemplum habes in CICERONE lib. III. ep. 12. & lib. VIII. ep. 6.

LIB. VI.

DE ORDINIBVS ROMANORVM, AC DIVERSO EORVM STATV.

SECT. I.

DE ROMANORVM ORDINIBVS.

CAP. I.

DE ORDINE SENATORIO.

§. I.

POPVLVS romanus in tres ordines (*Stande nostrates* vocant) fuit diuisus: *senatorium*, *equestrem* & *plebeium*. De singulis nunc breuiter exponemus.

Cellar. Antiquit.

Bb

§. II.

§. II.

Senatus dictus est a *senibus*, qui soli ob senilem prudentiam in eum legebantur: inde etiam *patres* adpellati, & in adlocutionibus *patres conscripti*. SALLVSTIVS *de bello catilin. cap. VI.* & FLO- RVS *lib. I. cap. I. num. 15.*

§. III.

Origo ab Romulo est, qui centum senes, consultationum adiutores, legit: m) LIVIVS *lib. I. cap. 8.* Tarquinius Priscus addidit alios centum, quia ciuitas nunc auctior erat, & plures, qui dignitatem illam tueri possent. n) Nihilominus hi posteriores *minorum gentium* sunt adpellati. LI- VI-

m) Atque hi centum a Romulo constituti senatores ex solis legebantur patriciis. Iste enim eos, qui ceteros virtutibus, ætate, genere, sapientia atque opibus superabant, a reliquis separauit, *patriciosque* dixit; a voce *patris*, ut videtur, sic adpellatos, quemadmodum GER. 10. VOSSIVS *etymolog. voc. patricii* credit. Singulatum tribus ex his patriciis ternos legebant viros, id quod & curiis singulis mandatum fuit, ita ut nouem & nonaginta essent viri, quibus ipse, ut centenarius impleretur numerus, vnum adiecit, qui reliquis dignitate & auctoritate præcallebat.

n) Hic primus fuit, qui ex plebeiis hominibus præstantissimis centum ad patricios retulit, eisque senatoriam dedit dignitatem. Ipse enim homo nouus erat & ex peregrinis originem suam ducebat. Hi, qui post Romulum a Tarquinio atque a consulibus, post expulsos reges, patribus adnumerati sunt, communi nomine *patres conscripti* adpellabantur, hacque nominandi ratione omnes, qui in senatu verba faciebant, uti, ac vniuersum amplissimum ordinem ordinem ita adloqui solebant, qua de re BARN. BRISSONIVS *de formul. lib. II. p. 161.* consulendus est.

VIVS *lib. I. cap. 35.* Pulsis regibus, primi consules, ut interfectorum a Tarquinio Superbo numerum supplerent, simulque augerent ordinem, trecentorum senatum fecerunt, teste LIVIO *lib. II. cap. I.* Sic Latini tradiderunt: DIONYSIUS *Halicarnassens lib. II. p. 85.* & III. Romulum bis legisse centum senatores refert, quem clari quidem viri sequuntur; quod autem in tanto Latinorum silentio non est admittendum.

§. IV.

Trecentorum numerus mansit usque ad Sullæ tempora. APPIANVS *Alexandrinus de bello civili lib. I. p. 413.* Et licet non constet, quantum numerum fecerit; probabile tamen est, supra quadringentos fuisse, quod ita ad Ciceronis tempora servatum fuit, ut ex *lib. I. ad Atticum ep. 14.* colligitur. Julius Cæsar nimium auxit numerum, & quidem ad nongentos usque, ut DIO CASSIUS *lib. XLIII. p. 237.* refert; vel ad millenos, ut SVE-TONIVS habet in *Augusto cap. XXXV.* In quibus quod multi indignissimi essent (nam peregrinos etiam ex Gallia & aliunde in curiam introduxerat) Augustus ad pristinum numerum & splendorem, qui ante civile bellum fuerat, redegit; aut paullo maiorem esse permisit, ut tamen numerus intra sexcentimum consisteret: DIO *lib. LIV. p. 530.* Posteriores cæsares auxerunt aliquando; ut tamen non facile plures, quam sexcenti senatores essent.

§. V.

Legebantur senatores o) ordinario modo a censoribus ex ordine equeſtri, vnde primi conſules ſupplementum fecerunt, apud *LIVIVM lib. II. cap. I.* cui adde *lib. IX. cap. 29.* & *lib. XXIII. cap. 23.* Nec vero plebeiis ſenatus omnino clauſus erat, quod infra de conſulibus plebeiis & tribunis in plebeio ordine oſtendemus.

§. VI.

In prima republica non cenſu, ſed morum integritate fiebant ſenatores: vnde de Valerio Publicola, primi poſt eiectos reges anni conſule, annales tradunt, adeo pauperem mortuum eſſe, vt collatis a populo nummis ſumtum habuerit ſepultura. Vid. *EVTROPIVM lib. I. cap. IO. num. 4.* Poſtea digni-

o) Senatus primis temporibus a regibus, & poſt eorum imperium abrogatum, a conſulibus lectus eſt, teſtibus *DIONYSIO Halicarnafſeo lib. II. p. 85.* & *LIVIO lib. I. cap. 8.* hocque vſque ad annum vrbis conditæ *CCCX.* ſeruatum fuit, quo priuilegium iſtud ad cenſores tranſibat, vt *CICERO pro dom. cap. XXXI.* habet. Dictator præter ordinem nonnunquam ſenatores creare potuit, auctore *LIVIO lib. XXIII. cap. 22.* *CICERO pro Sext. cap. XLV.* ſcribit quidem: *maiores noſtri, quum regum poteſtatem non tuliffent, ita magistratus annuos creauerunt, vt conſilium reipublicæ proponerent ſempiternum; deligerentur autem in id conſilium ab vniuerſo populo, aditusque in illum ſummum ordinem omnium induſtria pateret, verbis que hiſ ſignificare videtur, ſenatores a populo cooptatos fuiſſe: recte vero IO. GEORG. GRÆVIVS not. ad hunc locum alii que obſeruant, pro ab vniuerſo populo legendum eſſe ex vniuerſo populo. IO. SAR. ZAMOSCIVS de ſenat. Rom. lib. I. cap. 4. p. 959. verba hæc ita explicari poſſe credit, vt conſules ius, ſenatores nomi-*

dignitatis seruandæ caussa senatoribus etiam census fuit definitus, ut, qui infra illum possideret, non posset senator fieri. Census erat duplo maior; quam equestris ordinis, quem Augustus cæsar au-
xerat. SVETONIVS in *Augusto cap. XLI.* hoc docet: *senatorum, inquit, censum ampliavit, ac pro octingentorum millium summa duodecies sestertium taxavit supplevitque non habentibus.* Supputandi hanc rationem infra de re nummaria Romanorum explicabimus. Vide interim, quæ ad PLINII *lib. I. ep. 19. num. 2.* notauimus. p) B b 3 §. VII.

minandi, habuerint quidem; ii vero tantum in senatum adlecti essent, quos populus suffragiis suis adprobasset; prior vero interpretatio maiorem probabilitatem sibi vindicat.
p) Ratio in senatoribus legendis habebatur: I) *famæ ac morum integritatis.* Omnes enim, qui criminis nomine vel suspecti, vel eius insimulati erant, ab ordine hoc nobilissimo exclusi erant: conf. IO. SAR. ZAMOSCIVS *loco indicato, p. 961.* II) *Generis.* Primum solis patriciis, deinde autem plebeiis, & quidem ingenuis tantum, aditus ad senatum patebat. Is enim a Sullæ imperio libertinis atque proscriptorum filiis plane præclusus erat. III) *Ordinis,* qui equester fuit, quum ex isto senatoribus legerentur. Vnde & Seuerus imperator apud LAMPRIDIVM *vit. eius cap. XIX. equestrem locum seminarium senatorum esse pronuntiauit.* IV) *Ætatis.* Primis temporibus ii solum, qui ætate alios præcurrebant, & ex ea gravitatem atque auctoritatem nacti erant, senatorum ordini adnumerati sunt, &, quamuis succedente tempore id mutaretur, hæcque dignitas adolescentibus, magno animo & virtute claris, præter ordinem deferretur; certus tamen annorum numerus candidatis his definitus ac præscriptus fuisse, ex multis videtur exemplis; qualis vero ille fuerit, certe in tanto auctorum silentio dici haud potest. Hoc extra omnem dubitationem positum est, legitimo modo neminem ante
quæ-

§. VII.

Senatores ab equitibus atque plebeiis etiam vestitu distincti erant. Ille tunica erat laticlavia, seu latus clavius. Vnde *latum clavius accipere* est senatorem fieri. Sic Tiberius senatori latus clavius ademisse dicitur apud SVETONIVM cap. XXXV. hoc est, ex senatu mouisse. PLINIVS lib. XXXV. cap. I. sic ordines distinguit: *annuli*, inquit, *distinxerunt alterum ordinem a plebe; sicut tunica ab annulis senatum tantum.*

§. VIII.

Senatorum erat *sententias dicere*, quæ barbare *vota* adpellant: sicut populi in comitiis *ferre suffragia*. Nec vero omnes rogabantur, sed tantum principes: hoc est, si sub finem anni erat, consules designati; deinde aut his nondum designatis, princeps senatus a censoribus lectus; porro qui in
ma-

quæsturam ad hanc senatoriam dignitatem adspirare potuisse. Adeas IO. SAR. ZAMOSCIVM *laudato libro* p. 964. V) *Magistratus*. Nemo senator fieri potuit; nisi antea aliis iam magistratibus atque honoribus fuerat perfunctus, id quod expresse docet DIO CASSIVS lib. LIV. p. 540. VI) *Census*. Ne splendor ordinis huius per inopiam domesticam & rei familiaris angustiam obscuraretur, census senatorius equestri ordine duplo maior fuit. Census senatorius octingentorum millium HS. fuit ante Augustum, qui, ob opes civium in civilibus bellis exhaustas, ad quadringenta millia eum reduxit; postea vero eundem, auctis civium facultatibus, ampliavit, & senatorum censum ad decies millia, postea vero ad duodecies millia extendit; quæ ubi rite obseruantur, facili negotio effata DIONIS lib. LIV. p. 532. & 540. ac SVETONII *vit. Aug. cap. XLI.* inter se conciliari possunt.

magistratu erant, quemadmodum in catilinaria
caussa Cicero consul post Silanum designatum con-
sulem rogavit Iulium Cæsarem, tum prætorem:
LIVIVS *lib. XXXVI. cap. 3.* & SALLVSTIVS *de*
bell. catilin. cap. L. seq. Tribuni poterant etiam non
rogati interloqui, suamque dicere sententiam:
CÆSAR *de bello ciuil. lib. I. cap. 2. num. 8. q)*

§. IX.

Arbitrii ergo erat consulis, præter primos roga-
re, quos vellet; nec in primis semper ordinem,
B b 4 nisi

q) *Rogationem* antecedeat relatio. Si enim frequens ade-
rat senatus, consul ille, apud quem fasces erant, aut,
eo absente, prætor, dictator, interrex, nec non præ-
fectus vrbi, rem, de qua sententia ferenda erat, toti se-
natui exponere. Tribunis plebis licitum fuit, enarra-
tioni ea, quæ necessaria ipsis videbantur, addere, aut
nouam plane relationem ad senatum referre. De for-
mulis, hanc in rem adhibitis, exponit BARN. BRIS-
SONIVS *de form. lib. II. p. 165.* vbi & obseruat, fini-
ta relatione, rogationem non verbis *precativis*, vti in
comitiis, sed *imperativis* factam esse. De ipso ordine,
in rogationibus adhibito, cuius auctor noster memi-
nit, obseruandum est, plerumque ante comitia princi-
pem senatus, post comitia vero consules designatos pri-
mo loco sententias dixisse. Hos sequebantur viri con-
sulares, prætorii, ædilitii, quæstorii, ac tribunitii. In-
ter istos liberum erat consuli, quem primus rogare
vellet, modo id ita fieret, vt magistratum ordo haud
disturbaretur. Augustus, vt SVETONIVS *eius vit. cap.*
XXXV. refert, nullius ordinis rationem habuit, eo
consilio, vt omnes, qui sententias ferre deberent, eo
attentiores redderentur: vide IO. GOTTL. HEINEC-
CIVM *synt. ant. Rom. iurisprud. illustrant. lib. I. tit. 2.*
§. 49. p. 76.

nisi in designato consule, seruasse strictim viderur. Vnde SVETONIVS *in Casare cap. XXI.* refert, quem ordinem calendis ianuariis tenuisset, eum per totum annum seruasse. Rogabat autem sententias consul, tamquam director senatus; nec vero multos rogabat; sed postquam duæ vel tres dictæ fuerant, reliqui senatores, discessione facta, ad hunc vel illum, qui dixerat sententiam, se conferebant, accessu suo illam confirmantes. Hinc est nota formula: *ire in sententiam alicuius*, apud LIVIVM *lib. I. cap. 32. lib. V. cap. 29. r) CI-*
CE-

*) Sic idem scriptor *lib. XXVII. cap. 34*: L. Veturius & Licinius censes, inquit, eum ronderi, & squalorem deponere & in senatum venire fungique aliis publicis muneribus coegerunt; sed tum quoque aut verbo assentiebat, aut pedibus in sententiam ibat. Quodsi quis non plane cum reliquis consentiebat, formula utebatur: *huic, vel illi adsentior; & hoc amplius censeo.* Latis sententiis, consul eas vel supprimebat, vel pronuntiabat; ac primum quidem significabat, quid ipsi hac in re optimum videretur. Quisque eorum, qui aderant, vnam earum amplectebatur, & ad eos, qui eiusdem sententiæ erant, se conferebat, vt inde cognosceretur, quot senatores hanc vel illam adprobassent sententiam. Formula, qua utebantur, hæc fuit: *qui hoc sentitis, illuc transite; qui alia omnia, in illam ire, qua sentitis*; siue, si ex duabus tantum prolatiis sententiis alterutra eligenda erat: *qui hoc sentitis, illuc transire; qui alia omnia, in hanc partem.* Hæcque consuetudo ea de caussa introducta est, vt illi, qui ante discessionem hanc sententiam dixerant, & aliam meliorem post suam prolatam esse animaduernerant, occasionem haberent, suam derelinquendi, atque alterius consilio sese addicendi. Loquen-

CERONEM *lib. I. ep. 2. num. 4.* atque alios. Unde minoris ordinis senatores, qui numquam dicebant sententiam, sed sententiæ alterius accedebant, dicti fuere *pedarii*, ut est apud GELLIVM *lib. III. cap. 18.* Quod vocabulum aliquid ignominia videtur habere; res ipsa vero, *ire in sententiam alterius*, per se non erat ignominiosa, sed recepta in plerisque faciendis senatusconsultis, quæ per discessionem fiebant, de quibus supra dictum.

§. X.

A senatusconsulto autem differebat *senatus auctoritas*. Quum enim infrequentior iusto senatus esset, aut tribuni plebis intercessissent, senatusconsultum non poterat fieri; sed senatus auctoritas tantum præscribi solebat, & de ea ad senatum populumque referri: s) CICERO *lib. I. ep. 2.*

B b § num.

quendi formula: *qui alia omnia sentiris*, idem est ac: *qui contrarium sentiris*. Illa eam ob causam Romani utebantur, quoniam omnia, quæ *malè ominis* esse videbantur, refugiebant; vox autem *contrarium* pro mali ominis signo putabatur. Quando consul verba hæc dixerat, ipse discessionis faciebat initium, eumque alii tum sequebantur, & in eam, quam probabant, sententiam *pedibus ibant*. Deinde ii numerabantur, & quod plurimi statuerant, id ratum habebatur. De modo, sententiam in senatu dicendi, plura suppeditant IO. FRID. GRONOVIVS *lib. I. obs. cap. 22.* & OCTAVIVS FERRARIUS *lib. I. elect. cap. 10.*

3) Senatusconsulta legum vim non habuerunt. Senatus enim non leges sanciebat; sed solum per senatusconsulta certa negotia disponebat, quæ populus illius curæ soli commiserat. In hoc censu erant pecuniæ publicæ, ærarium, controuersia in Italia subortæ, quæ grauiore

re

num. II. epist. 7. num. 8. & lib. VIII. epist. 8.
num. 12. 17. 20. 23.

§. XI.

re reprehensione dignæ videbantur; legationes, proro-
gationes imperii & prouinciarum, indictiones feriarum
& supplicationum, aliaque his similia; quæ omnia per
senatusconsulta expediri solebant, nisi ea per tribuno-
rum plebis intercessionem ad populum deuoluerentur.
Sæpe & ipsi senatores senatusconsulta impedire potue-
runt, quando videlicet vel a consule postulabant, vt se-
natus numeraretur; vel sententiam suam fuisse ac mul-
tis verbis exponebant, & *diem dicendo eximebant*, apud
GELLIVM lib. XIV. cap. 7. Senatusconsultum enim
nec a iusto paucioribus senatoribus fieri, nec post occa-
sum solis concipi debuit. Sic etiam consuli permissum
fuit, non omnes latas sententias publice pronuntiare;
sed eas, quæ ipsi displicebant, reticere ac suppressere;
senatores autem cogere, vt vnâ ex pronuntiatis am-
plecterentur. A senatusconsulto decretum ita differt, vt
hoc de causis priuatorum per senatores discussis, il-
lud vero de iis rebus, quæ vel ad plures, vel ad totam
republicam spectarent, diceretur; quemadmodum
obseruat PAVLLVS MANVTIVS *de senat. Rom. cap. X.*
Senatusconsulta sollempniter scribebantur, & , vbi tri-
buni ea comprobauerant ac confirmauerant, vel in ædem
Cereris, vel in ærarium deferrebantur. Ea, quæ locis his
non illata erant, etiam pro ratis ac rite factis non pu-
tata sunt: vnde intelligi possum hæc verba SVETONII
*vit. Aug. cap. XCIV. senatum exterritum censuisse, ne
quis illo anno genitus educaretur: eos, qui grauidas vx-
ores haberent, curasse, ne senatusconsultum ad ærarium
deferretur. Conf. IO. SAR. ZAMOSCIUS de senat.
Rom. lib. I. cap. 13. PAVLL. MANVTIVS de senat.
Rom. cap. X. CHRIST. FRID. FRANCKENSTEI-
NIVS de arar. pop. Rom. cap. IV. & SAM. PITISCVS
not. ad Suetonium p. 356.*

§. XI.

Qui consultabant & sententiam dicebant senatores, proprio verbo *censere* dicebantur. PLINIUS lib. II. epist. II. num. 21. lib. V. epist. 14. num. 6. SVETONIUS in *Caligula* cap. LIX. & *Claudio* cap. VI. In decretis faciendis dicebant: *placet*, aut *non placet*, scilicet senatui. LIVIUS lib. XXIII. cap. 25. & SVETONIUS de *claris rhetoribus* cap. I.

§. XII.

Curia vocabatur vulgo locus t) senatus habendi, & memorabilis est *curia hostilia* sub regibus: CICERO de *finibus* lib. V. cap. I. Qua incendio deleta,

t) Omnia loca, in quibus senatus convenire voluit, sacra auspiciisque dedicata esse debuerunt, auctore GELLIO lib. XIV. cap. 7. Dicebantur illa *senacula*, ut observat MINVTOLI tom. I. *thes. ant. Rom. Sallengriani* p. 168. Nec ipsa senatusconsulta, nisi captis rite auguriis, fieri potuerunt, quæ, ubi sinistra erant, totam negotium ad alium diem differebatur. Hæc impedimenta quodammodo remouit Augustus, ut ex SVETONIO vit. eius, cap. XXXIV. liquet. *Legitimus senatus* is dictus est, qui statis sollempnibus diebus fiebat, id est, singulis calendis, nonis & idibus, exceptis diebus comitialibus. Diebus atris senatus non convenire potuit, nisi in rebus periculosis ac trepidis. Senatui legitimo opposebatur *senatus indictus*, quando nimirum per editum senatores extra ordinem convocabantur. Augustus imperator senatui legitimo singulis mensibus binos dies destinavit, ac speciosam hanc addidit rationem: *ut senatores minore molestia senatoria munera fungerentur*, teste SVETONIO vit. eius cap. XXXV. sed vera causa fuit, ut senatusconsulta diminuerentur, quippe quæ eius imperio obesse & contradicere existimavit.

Dies

leta, Sulla eodem loco instaurare illam & post
eum etiam Cæsar voluit; sed fato præventi id
opus

Dies fixi, quibus senatus legitimus haberi potuit, in
veteri calendario Romano ita exhibentur:

IANVARIVS

Kal. Ianuar. SENATVS LEGITIMVS

V. Id. SENATVS LEGITIMVS

X. Kal. Febr. SENATVS LEGITIMVS

FEBRVARIVS

III. Non. SENATVS LEGITIMVS

Idibus SENATVS LEGITIMVS

IVLIVS

Kal. Iul. SENATVS LEGITIMVS

XVI. Kal. Aug. LVDI SENAT. LEGIT.

AVGVSTVS

III. Non. SENATVS LEGITIMVS

XVIII. Kal. Sept. SENATVS LEGITIMVS

SEPTEMBER

Kal. Sept. SENATVS LEGITIMVS

Idib. LVDI SENAT. LEGIT.

OCTOBER

V. Non. SEN. LEGIT. DIES ÆGYP.

NOVEMBER

Prid. Id. SENATVS LEGITIMVS

DECEMBER

III. Non. SENATVS LEGITIMVS

Idib. SENATVS LEGITIMVS

vid. PETR. LAMBECIUM *not. in calendar. vet. tom.*
VIII. thes. ant. Rom. Grævii p. 104. SAM. PITISCVM
lex. ant. Rom. tom. III, p. 387. & *not. ad Suetonium*
p. 239. aliosque ibi memoratos.

De senatu, senatorio ordine, eius potestate atque
officiis, scripserunt: PAVLL. MANVTIVS, IO. SAR.
ZAMOSCIVS, FR. HOTTOMANNVS & M. ANT.
MAIORAGIVS singularibus *de senatu Romano* com-
men-

opus reliquerunt Augusto, qui *iuliam* nominavit: DIO *lib. XL. p. 143. 144. lib. XLIV. p. 242. lib. XLVII. p. 388.* & SVETONIUS *in Caligula c. LIX. Laudatur etiam Pompeii curia, in qua Iulius Cæsar fuit interfectus: SVETONIUS in Cæsare cap. LXXX. & LXXXVIII. & CICERO de diuinatione lib. II. cap. 9. Quod vero hostilia angustior esset, quam ut caperet omnem senatum, in sacris ædibus seu templis senatus sæpissime congregatus fuit. Sic Cicero in templo Iouis statoris senatum habuit, quum in Catilinam inueheretur, & in æde Concordiæ, quum coniurati examinarentur. Vide orat. catilnariam I. cap. 13. orat. II. cap. 6. & orat. III. cap. 9. Hæc templa curiæ etiam nunquam dicta. Vide LAMPRIDIUM in Alexandro cap. VI. vbi ædem Concordiæ vocat curiam.*

CAP. II.

DE ORDINE EQVESTRI.

§. I.

EQVITES medius ordo erant populi romani, u) inter senatum & plebem; nec tantum
mi-

mentationibus. His GEORG. VAVCHOPIVS adiungendus est, cuius liber, gallice sub hac inscriptione editus: *le sénat Romain, laudatur in journal des sçavans, ann. MDCCII. part. II. p. 218.* Alia dissertatio de eodem argumento exstat in *memoires de Trevoux, ann. MDCCIII. mens. iun. p. 425.*

u) Originem equites debent Romulo, qui ex tribubus singulis centum iuvenes, ingenio, opibus ac genere præ-

militiæ id nomen est, verum etiam dignitatis, & altera significatio ex priori manat, quia olim non nisi digniores illi & splendidiore, e quibus senatus legebatur, equo militabant. Supra enim diximus de militia romana, paucos in legione fuisse equites; quod non tantum propter nobilitatem illorum factum, verum etiam propter paucitatem equorum in Italia, vbi ager bobus exercebatur, vt hodieque; onera asinis & mulis portabantur: muli etiam iungebantur carpentis: lecticæ ferebantur a seruis, atque ita rarior vsus equorum erat.

§. II.

Signa equitum erant annulus & angustus clauus. x) Vtroque distinguebantur a plebeiis: altero

præstanti præditos, legit, vt equo mererent, nec solum regem tuerentur, sed & in bello ciues contra hostium impetum defenderent. Distributi erant in tres centurias, prisca tribuum nominibus, *rammensum*, *tatiensum* ac *celerum*, adpellatas, qui centuriarum numerus & sub Tarquinio Prisco mansit, quamuis is equites valde auget ac centum & octingentos constitueret. Seruius Tullius octodecim centurias equitum legit, hæcque adpellatio postea omnibus data est, qui a censoribus equo publico donabantur & in equestrem ordinem referebantur.

x) Insignia equitum fuerunt:

I) *Equus publicus*, quo censor eos ornare solebat, apud LIVIUM lib. V. cap. 7. PAVLL. MANVTIVS de ciuit. Rom. tom. I. thes. ant. Rom. Grauii p. 3. errat, quando sibi persuadet, equites, senatui adscriptos, publicum equum retinuisse. Quamuis enim non negandum sit, senatores nonnunquam equum suum retinuisse; ex eo vero non probari potest, id in vniuersum ab

tero etiam a senatoribus : *PLINIVS lib. XXXIII. cap. I.* Non licebat enim plebeiis, gestare an-
nulum;

ab omnibus equitibus, in censum senatorium adscitis, factum esse. Præterea id ab iis tantum observatum fuisse videtur, qui *iure magistratus*, non vero *lectio-
ne senatoria* in senatum venerunt : conf. *IO. GEORG. GRÆVIVM præf. ad tom. I. thes. ant. Rom. & CAROL. SIGONIVM de ant. iur. civ. Rom. lib. II. cap. 3.* Sic & *SIGONIVS* errat, *eodem loco*, ubi Manutium refellit, quando existimat, duplex equitum genus in Romana republica existisse : alios fuisse equites, qui ordinem equestrem, siue secundum civium Romanorum ordinem constituerint ; alios vero non in equestrem ordinem adlectos, sed, equo privato accepto, in bello adhibitos ibique peditibus oppositos fuisse ; ac vtrunque hoc equitum genus a Romulo originem suam accepisse. Sed se fefellit *SIGONIVS*, & cum eo omnes, qui eius sententiam amplectuntur. Veteres scriptores solius equestris ordinis mentionem faciunt, qui in tres centurias descriptus fuit ; nec Romana respublica usque ad Marium vniquam alios in bello habuit equites, quam qui in vrbe senatui opponebantur, & equestri, siue secundo inter senatorium & popularem, ordine præditi erant. Fusc hoc docet laudatus *IO. GEORG. GRÆVIVS præf. ad tom. I. thes. ant. Rom.* ibique ad ea argumenta, quæ *SIGONIVS* ad defendendam suam attulit sententiam, erudite respondet.

II) *Annulus aureus*, qui ordini senatorio & equestri communis fuit. Plebs enim ferreis annulis vsa est. Illud aperte confirmat *DIO CASSIVS*, quando ita scribit *lib. XLVIII. p. 385* : *apud antiquos Romanos non modo liberto, sed nec ingenuo quidem ulli, aureo annulo licebat uti, nisi senator esset, aut eques.* Nonnunquam tamen & plebs a magistratu annulis aureis donabatur, quod *CICERO orat. Verrin. III. cap. 80.* docet, dum
sæpe

lum; sed equitibus tantum & senatoribus, a quibus equites tunica tantum distinguebantur, quæ se-

sæpe nostri, inquit, imperatores, superatis hostibus, optime republica gesta, scribas suos annulis aureis in concione donarunt. Hoc etiam ex sequenti intelligitur inscriptione apud SAM. FATISCVM lex. ant. Rom. tom. I. p. 101.

D. M. S.
C. ANTONIO. C. F. FLA
VINO. VI. VIRGO. IVN.
HAST. LEG. II. AVG. TORQ.
AVR. ET AN. DVPL. OB VIRT.
DONATO. IVN. VERECVN
DA. FLAM. PERP. MVN. EBOR
MATER P. C.

adde MACROBIUM *saturnal. lib. II. cap. 10.* SVETONIVM *vir. Cæs. cap. XXXIX.* & DIONEM CASSIVM *lib. XLVIII. p. 385.* & quamvis sub Tiberio anno urbis conditæ DCCLXXV. annulorum aureorum ius plebi auferretur, haud tamen id sequenti tempore observatum est; id quod exempla apud SVETONIVM *vir. Galb. cap. XIV.* TACITVM *lib. I. histor. cap. XIII. & lib. IV. cap. 3.* abunde confirmant. Legas 10. KIRCHMANNVM *de annulis cap. XVI. p. 156.* & PETR. BURMANNVM *iuniorum diff. de iure annulorum aureorum, Traiect. ad Rhen. MDCCXXXIV.*

III) *Tunica angusticlavia.* Ante Augustum per ordinem soli senatores *tunica laticlavia*, maximæ dignitatis signo, utebantur. Hic imperator secundum SVETONIVM *vir. eius cap. XXXVII.* primus liberis senatorum, quo celerius reipublicæ adsuescerent, protinus virilem togam, latum clavum induere permisit. Adfunt quidem exempla, quæ confirmant, iam ante Augustum tunicarum harum usum, præter senatores, liberis senatorum, patriciis concessum fuisse, ut de Cæsare, de

senatoribus erat lati clavi : equitibus angusti. De utraque tunica autem plura dicemus infra, quum de re vestiaria agendum erit.

§. III.

Præterea aliud ornamentum erat equitum lege roscia concessum, quæ etiam *lex theatralis* dicitur a PLINIO *lib. VII. cap. 30.* qua cautum fuit, ne

de Augusto, deque aliis ex STATIO, OVIDIO, & SVETONIO constat; hoc tamen singulare præmium virtutis ac honoris privilegium fuit, quod paucis contingebat & extra ordinem dari solebat. Nec facile exempla deprehendi poterunt, ius hoc iis, qui patricii non erant, sub consulibus datum fuisse. Innuit hoc ISIDORVS, quando *lib. IX. cap. 4.* ita scribit: *quamvis autem senatoria quisquam origine esset, usque ad legitimos annos eques Romanus erat: deinde accipiebat honorem senatoriæ dignitatis.* Augustus igitur primus dici potest, qui ius, latum clavum gerendi, senatorum liberis dedit. Postea & equites senatoriam hanc vestem gestare ceperunt, ut ex DIONE aliisque comprobari potest, atque inde distinctio inter senatores iuvenes & honoribus perfunctos originem suam habuit. Conf. TACITVM *lib. VI. annal. cap. 2.* & *lib. XIII. cap. 25.* & ex recentioribus ALB. RUBENIUM *de re vestiar. lib. I. cap. 14.* ISAAC. CASAVBONVM & SAM. PITISCVM *not. ad Sueton. vit. Aug. cap. XXXVIII.* IO. GEORG. GRÆVIVM *præf. ad tom. VI. thes. ant. Rom. & IO. MASSONIVM vit. Ouid. p. 39.*

IV) *Locus separatus in spectaculis*, de quo vide NIC. CALLIACHIVM *de ludis scen. mimor. & pantomim. tom. II. thes. ant. Rom. Sallengriani p. 720. seq. IUL. CÆS. BULENGERVM de circ. cap. XXXV.* PAVLL. MANVTIVM *de leg. cap. III. p. 821.* ANT. AVGVSTINVM *de leg. voc. iulia theatralis p. 1220.* & SAM. PITISCVM *not. ad Sueton. p. 247.*

Cellar. Antiquit.

Cc

ne quis in theatris aut amphitheatro in quatuordecim primis gradibus sederet, nisi censum possidens equestrem. Hinc in XIV. *sedere* est idem, quod equitem romanum esse: SVETONIUS in *Cæsare cap. XXXIX. Augusto cap. XL. & SENECA epist. XLIV.* Censum autem equester erant quadringenta sestertia, ut clare definitum est a PLINIO *lib. I. ep. 19. num. 2. & HORATIO lib. I. ep. 1. v. 57. y)*

§. IV.

Equites romani non tantum equitibus nascebantur; verum etiam senatorum filii, antequam in senatum legerentur, equites fuerunt vocati. Clarum exemplum præbet Pompeius apud CICERONEM *pro lege manilia cap. XXI.* cuius ætas quum longe abesset a gradu senatorio; res tamen maximas gessit, & triumphum meruit, de quo CICERO: *quid tam inauditum, quam equitem romanum triumphare?* Et paullo post: *quid tam incredibile, quam ut iterum eques romanus ex senatusconsulto triumpharet?* Pompeius autem natus erat patre patricio & consulari.

§. V.

Diuisi equites erant in *urbanos & rusticanos.* Illi domicilium Romæ habebant, & ex iis præcipue legebantur senatores. *Rusticani* non tantum rure de-

y) In equitibus legendis ratio habebatur *ætatis*, pro qua octodecim circiter anni requirebantur: *generis*, quum sub libera republica per ordinem ingenui solum dignitatis huius participes fieri possent: ac denique *census*, qui, ut noster auctor probat, florente republica CCCC. sestert. fuit.

degebant, verum etiam in municipiis rusticanis. CICERO pro Roscio Amerino cap. XV. quid hoc? inquit, patres familias, qui liberos habent, praesertim homines illius ordinis (equestris) ex municipiis rusticanis, nonne optatissimum sibi putant esse, filios suos rei familiari maxime servire & in praediis colendis opera plurimum studique consumere?

§. VI.

Inter studia equestris ordinis, tam illorum, qui in vrbe viuebant, quam qui in agris & municipiis, erat praecipue etiam conductio vectigalium populi romani, id est, reddituum ex prouinciis. Inde ordo publicanorum in equestri ordine fere continebatur. CICERO pro Planco cap. IX: flos equitum romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum reipublicae, publicanorum ordine continetur. Idem pro lege Manilia cap. II: equitibus romanis, honestissimis viris, adferuntur ex Asia quotidie litterae, quorum magna res aguntur in vestris vectigalibus exercendis occupatae. Vide plura in illa oratione. z)

Cc 2

C A P.

z) Nec praetereunda hic est annua equitum transuectio, qua isti equis suis insidentes & ornamentis militaribus ornati ab aede Honoris ac Virtutis, extra vrbein posita, ad Capitolium transuehebantur. Singulis Iustris census equitam ita peragebatur, vt illi ad censorem, in sella curuli ante Capitolium sedentem, cum equis suis accederent, eosque ante illum traducerent. Censor tum de equitum agendi ratione ac moribus iudicabat, eosque, qui vitam splendido suo ordine indignam gesserant, equos negligentius habuerant, nec in bello fortes se praestiterant, equum suum vendere; reliquos autem, qui bonos mores omnibus comprobauerant, equum tra-

tra-

CAP. III.

DE ORDINE PLEBEIO.

§. I.

PLEBS tertia pars populi romani proprie loquendo, quamquam abusiue *populus* ipsi *plebei* dicuntur. a) Sic apud SVETONIVM cap. CL. de Augusti testamento: *legauit populo romano*, cetera. Et apud MARTIALEM lib. VIII. epigr. 15. v. 3;
Dat populus, dat gratus eques, dat tura senatus.

§. II.

traducere iubebat. Transuectionis huius insigne monumentum in nummo habemus, quem FRANC. MEDIOBAREVS in *numism. imper.* p. 83. LAVR. BEGERVS *comm. in Florum* p. 66. & EZECH. SPANHEMIVS de *usu & præst. numism.* tom. II. p. 101. exhibent. Censor simul nomina equitum publice recitabat, & qui recitando in istis primum occupabat locum, *iuuentutis princeps* dicebatur. De annua hac equitum transuectione erudite commentatus est cel. IO. ERHARD. KAPPIVS *diff. de annua equitum Romanorum transuectione & de eorundem recognitione & censura*, Lips. MDCCXXXIV. cui addendi sunt IVST. LIPSIVS de *milit. Rom. lib. I. dial. V. tom. III. operum*, p. 36. & HERM. HUGO de *milit. equestri lib. II. cap. 1. §. 5.*

a) Voces *plebis* & *populi* in antiquis ingeniorum monumentis diuersa ratione vsurpantur, eaque sæpe inter se confunduntur: vid. SVETONIVM *vit. Tiber. cap. LXXII. vit. Aug. cap. CII. vit. Neron. cap. LVII. vit. Claud. cap. XXV. & Domit. cap. IV.* MARTIALEM lib. VIII. epigr. 15. & PLINIVM *panegy. cap. XXV.* Nonnunquam *plebs* opponitur *populo*, & per illam vilissima incolarum vrbis pars, per hunc autem tota ciuitas, quatenus ex patriciis & plebeiis constat, intelligitur: alibi *plebs* pro *populo* vsurpatur, eique tribus op-

§. II.

Plebei initio durius habiti a patriciis, secessiones fecerunt, quarum notabilis erat illa ad montem sacrum trans Anienem amnem, quia prius reuocari haud potuerunt in urbem, quam magistratu sui ordinis impetrato, qui plebis causam contra senatum tueretur. Hi tribuni plebis sunt vocati, de quibus supra egimus. Vide LIVIVM lib. II. cap. 32.

§. III.

Ingens sic ius adepti plebei, sed his contenti non erant, nisi etiam maiora impetrarent. Impetraverunt connubii communionem lege canuleia: LIVIVS lib. IV. cap. 1. & 5. Impetraverunt etiam ius consulatum petendi: LIVIVS lib. IV. cap. 42. & lib. VII. cap. 1. Etiam ad sacerdotia, id est, auguratum & pontificatum impetratus aditus: LIVIVS lib. X. cap. 6. b) Magnum etiam ius &

Cc 3

digni-

ponitur, ut hæc inscriptio apud ISAAC. CASAVBONVM not. ad Sueton. p. 305. docet:

IMP. T. CÆSARI

DIVI F.

VESPASIANO. AVG.

PLEBS VRBANA

QVÆ FERVENTVM

PUBLICVM ACCEPIT

ET TRIBVS.

Plura suppeditabit ISAAC. CASAVBONVS loco indicato.

b) De hoc argumento supra dixi. Plebi aditum ad curiam patuisse, satis ex PIONYSIO Halicarnasseo lib. VII. p. 469. constat; sed incertum est, quo tempore & a quo ius hoc adepta sit. Nonnulli Servium Tullium,

alii,

dignitas erat, quod plebiscita legibus proprie dictis & senatus decretis lege hortensia sunt æquiparata, de quibus supra diximus. Accessit, quod summum est, prouocatio ad populum contra senatum, aut maiores magistratus, vbi *populi* nomine potissimum plebs significatur; equestri tamen ordine non excluso. Vide exemplum apud LIVIUM *lib. II. cap. 56. seq.* Impetratum etiam, ut LIVIUS *codem libro cap. 56. & 58.* habet, ut tributis comitiis, id est, sine patribus, tribuni plebis crearentur,

§. IV.

Non ergo plebeius ordo tantum viles homines, aut opifices continebat, sed magnos quoque & præstantes viros; cuius ordinis duo erant summa præsidia, prouocatio ad populum & tribunatus plebis, quem etiam imperatores seu cæsares omnes propter summam potestatem in se receperunt.

SECT. II.

DE STATV HOMINVM DIVERSO
APVD ROMANOS.

CAP. I.

DE STATV LIBERORVM.

§. I.

STATVM hominum iureconsulti vocant, quando

alii, ad quos SVETONIUS *vit. Aug. cap. II.* pertinet, Tarquinium Priscum nominant. Eo tempore, quo Spurius Mælius ob adfectatam nimiam potestatem casus est, plebem ad senatum admissam esse, ex LIVIO *lib. IV. cap. 15.* quidem liquet; sed iam ante Mælium idem factitatum esse, probabile viderur: conf. IO. SAR. ZAMOSCIVM *de senat. Rom. lib. I. cap. 6.*